

İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ
ULUSLARARASI ÜÇÜNCÜ SEMPOZYUM TEBLİĞLERİ

Bükreş, Romanya / 1-5 Kasım 2006

İstanbul 2011

OSMANLI AKINCI AİLELERİNİN BALKAN TARİHİNDEKİ YERİ*

*Fahameddin Başar***

Osmanlılar, on dördüncü yüzyıl başında Anadolu'nun kuzeybatı ucunda, Selçuklu-Bizans sınır bölgesinde küçük bir Türkmen beyliği olarak tarih sahnesine çıkmış ve çok kısa zamanda Orta Anadolu'dan Çanakkale Boğazı'na kadar olan topraklara sahip oldukları gibi buradan Avrupa'ya ilk adımlarını atmışlardı. Osmanlılar'ın Rumeli'ye ilk geçişleri 1340'lı yıllarda Bizans İmparatorluğu'nda yaşanan taht mücadelesinde taraflardan Kantakuzenos'a yardım amacıyla olmuş, bunun sonucunda kendilerine kışlamak üzere verilen Çimpe¹ Kalesi'ni bir üs olarak kullanarak 1353'de yarımada'daki en önemli stratejik mevki olan Bolayır ele geçirilmişti. Bir yıl sonra ise Gelibolu Türkler'in eline geçmiş ve kısa bir süre içerisinde bütün yarımada'nın fethi gerçekleşmişti. Böylece Bolayır ve Gelibolu, Rumeli'de ilk Osmanlı askerî üssü olmuşlardı.²

Şehzade Süleyman Paşa idaresindeki Türkler Avrupa kıtasındaki bu ilk fetihlerden sonra Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyine doğru akınlar yapmaya başladılar. Bu akınların bir kolu Tekirdağ, Çorlu ve İstanbul yönünde, ikinci kol Konurhisar, Malkara, Hayrabolu ve Vize istikametinde, üçüncü kol ise İpsala, Dimetoka ve Edirne hattında oldu. Süleyman Paşa idaresinde plânlı bir şekilde yapılan bu akınlar neticesinde Keşan, Malkara, Tekirdağ ve Çorlu ele geçirildi. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemindeki bu fetihlerin en önemlisi ise Şehzade Murad

* Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje No: UDP-874/10102006.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Çimpe Kalesi'nin fethi için bk. Münir Aktepe, "Osmanlılar'ın Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1-2 (İstanbul 1949-50), s. 283-285.

² Bk. İlhan Şahin, "Osmanlılar'ın Balkanlar'ı İskân Politikası", *Avrupa'ya İlk Adım Uluslararası Sempozyum, 01 Kasım 1999, Gelibolu, Bildiriler*, İstanbul 2001, s. 65.

tarafından 1361 yılında Edirne'nin ele geçirilmesi idi.³ Zira Edirne'nin Türk hâkimiyeti altına alınması Anadolu Türk tarihi için olduğu kadar Balkanlar ve Avrupa için de bir dönüm noktası oldu. Edirne'nin fethi Türkler'in Avrupa'da kesin olarak yerleştiğini ifade ediyordu.⁴ Bu stratejik şehri askerî üs olarak kullanan Osmanlılar buradan Bulgaristan ve Makedonya içlerine doğru egemenliklerini genişletmeye başladılar. Edirne'den sonra Meriç vadisi boyunca ilerleyen akıncılar 1363'te Filibe'yi zapt etmiş, 1371 yılında Meriç kenarında Çirmen'de Sırlar'a karşı kazanılan zaferden sonra ise Bizans İmparatorluğu ile Sırbistan, Bulgaristan ve Makedonya'daki hanedanlar Osmanlılar'a tâbi olup, Sultana haraç vermeyi ve ordusuna yardımcı kuvvetlerle katılmayı kabul etmişlerdi.⁵

Çirmen Savaşı'ndan sonra Osmanlılar'ın Batı Trakya ve Makedonya yönündeki akınları daha da arttı. Kısa zamanda Vardar Vadisi'ne ulaşan Türkler 1372'de Köstendil, 1380'de İştîp, 1382'de Manastır ve Pirlape, 1385'te de Ohri'yi ele geçirdiler. Bu genişleme Edirne'den kuzeye doğru da devam etmiş ve 1385'te Sofya, 1386'da Niş, 1391'de Üsküb fethedilmişti. Böylece Osmanlılar, kendilerinden önce Aydın, Saruhan ve Karesioğulları gibi Türk beyliklerinin yapmış oldukları akın hareketlerinden farklı olarak, plânlı bir şekilde ve yerleşmek amacıyla gerçekleştirdikleri bu akınlar sonucunda on dördüncü yüzyılın sonlarına doğru Tuna'ya ulaşmış, Kosova'ya kadar ilerlemişlerdi.

Osmanlılar'ın Rumeli'ye geçerek çok kısa bir sürede kalıcı bir şekilde Balkan Yarımadası'nın içlerine kadar ilerlemesi başta askerî, siyasî ve ekonomik olmak üzere birçok faktöre bağlı idi. Şüphesiz bu harekâta ilk Osmanlı hükümdarlarının siyasî ve askerî başarıları yanında onlarla birlikte hareket eden ve özellikle askerî sınır merkezleri olan uçlarda yerleşen akıncı birlikleri ile bunların akıncı kumandanlarının önemli rolleri vardı. Peki kimdi bu akıncılar? Bunların Osmanlı ordu teşkilâtındaki yeri ne idi? Uç sancaklarının yöneticileri olarak babadan oğula geçmek suretiyle yıllarca devam eden Akıncı Ocağı'nı nasıl kurmuşlardı? Balkanlar'da ne gibi faaliyetlerde bulunmuşlar, bu coğrafyanın tarihinde nasıl iz bırakmışlardı. İşte tebliğimizde bu sorulara cevap arayacağız.

³ Edirne'nin fethi hakkında bk. Halil İnalçık, "Edirne'nin Fethi (1361)", *Edirne: Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1993, s. 137-159.

⁴ Bk. Mücteba İlgürel, "XIV. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Siyasî Durumu", *I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu*, 26 Nisan 1989, *Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 1992, s. 17.

⁵ Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 15.

Akıncılar, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde özellikle Rumeli'de faaliyet gösteren hafif süvari birlikleri idi. Seri hareketlerinden dolayı bu isimle anılıyorlardı. Bunlar iyi binici olan atlılardan meydana gelen savaşçı, cesur ve çevik birliklerdi. Sınırlarda ya da sınıra yakın yerlerde bulunurlar ve sınır güvenliğini sağladıkları gibi bir program ve plân dahilinde yaz kış demeden sınır ötesine akınlar yaparlardı. Bu akınlarda mal ve esir alırlar, komşu devletlerin ordusunun durumunu ve yolları öğrenirler, böylece asıl orduya rehberlik etmiş olurlardı.

Dolayısıyla akıncılar savaş zamanlarında asıl ordunun keşif hizmetini yapan öncü birlikleri idi. Selçuklular dönemindeki uç kuvvetlerinin yerini almış olan⁶ akıncılar yapmış oldukları akınlarla düşman arazisini keşfederek orduya yol açarlar ve böylece düşmanın pusu kurmasını da önlemiş olurlardı. Görevleri arasında ordunun sefere çıkacağı yol üzerindeki yiyecekleri korumak, aldıkları esirlerden düşmanın durumunu öğrenerek merkeze bildirmek, nehirlerden geçiş yerlerini tespit ederek köprü ve geçitleri emniyet altına almak ve böylece esas ordunun sıkıntısız bir şekilde ilerlemesini sağlamak da vardı. Bundan dolayı akıncılar esas ordunun üç-beş günlük mesafe önünden giderlerdi. Hafif süvari birliklerinden meydana geldikleri, yani ağırlıkları olmadığı için düşman topraklarında inanılmayacak derecede hızlı ilerlerler, görevlerini tamamladıktan sonra aynı süratle geri dönerlerdi. Bunlar ayrıca itaatten ayrılan bir bölge halkını cezalandırıp sındırmak için de akınlar yaparlardı.⁷

Savaşlarda başarılı olan akıncılara devletçe "dirlik" tahsis edilmeye başlanmış, böylece akıncıların "tımaz"lı kısmı da ortaya çıkmıştı. Küçük rütbeli akıncı zâbitlerine "toyca" veya "taviçe" denirdi. Bunlar barış zamanlarında akıncıların çeribaşısı, seferde ise alaybeyleri idi. Akıncılar akında olmadıkları zaman sahip oldukları topraklarda tarımla meşgul olurlar, bu arada başta binicilik olmak üzere yüzme, sarp yerleri aşma ve at üstünde her türlü silâhı kullanabilme gibi çeşitli

⁶ Aydın Taneri, *Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri (Kuruluş Devri)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998 (2. Baskı), s. 119.

⁷ Akın ve akıncılar hakkında daha fazla bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Akıncı", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, s. 239-240; Mehmed Zeki, "Akınlar ve Akıncılar", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası (TOEM)*, VIII/47 (İstanbul 1333), s. 286-305; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1971 (2. Baskı), I, 35-40; Abdülkadir Özcan, "Akıncı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, s. 249-250; C. Imber, *Osmanlı İmparatorluğu. 1300-1650. İktidarın Yapısı*, (çev. Şiar Yalçın), İstanbul 2006, s. 245-247, 339-348.

eğitimler yaparlardı.⁸ Bunlar sürekli ordu birliklerine de sahip değillerdi. Devlet akıncılar için kışla tahsis etmez, maaş vermez, teçhizat ve silâh sağlamazdı. Kılıç, kalkan, pala, mızrak ve bozdoğan denilen kısa saplı ağaç topuzdan oluşan silâhlarını kendileri temin ederler ve düşmandan aldıkları ganimetle geçinirlerdi. Buna karşılık devlete vergi vermekten muaf tutulurlardı.⁹

Akıncı birlikleri Türkler'den meydana geliyordu ve on dördüncü yüzyıl sonlarından itibaren akıncılık babadan oğula geçmek suretiyle bir ocak şeklini almıştı. Ancak herkes akıncı olamazdı. Akıncı olmanın bazı şartları vardı. Bunlar cesur, güçlü ve genç yiğitlerden seçilirlerdi. Ayrıca bir kimse akıncı olabilmek için imam veya köy kethüdasını veya güvenilir birini kefil göstermek zorunda idi. Akıncıların düzenli olarak tutulan defterleri vardı. Bu defterlerin bir nüshası ilgili serhad kadılığında, diğeri merkezde defterhânedede saklanırdı. Bu defterlere akıncıların isim ve eşkâlleri ile baba adları, mahalle ve köyleri de yazılır, bunlardan tımara sahip olanların tımarları belirtilirdi.¹⁰ Gerektiğinde akına çıkamayacak hale gelenlerin, malûllerin ve vefat edenlerin yerlerine çevik, ata iyi binen ve kuvvetli gençler akıncı ocağına alınır ve böylece kadrolar takviye edilirdi. Ocağa, şehit düşmüş ya da akına çıkamayacak hale gelmiş akıncıların oğullarının tercihen alınması kanun haline gelmişti.¹¹

Akıncı kanununa göre her on akıncıya bir onbaşı, yüz akıncıya bir subaşı, bin kişiye ise bir binbaşı kumanda ederdi.¹² Akıncı birliklerinin sayısı kesin olarak bilinmemekte ise de bunların mevcudu devletin gücüne göre zaman zaman azalıp çoğalıyordu.¹³

Sınır bölgelerindeki akıncıların başlarında merkezden tayin edilen bir bey bulunurdu. Bu bey akıncı ocağından yetişmiş kimselerden seçilirdi. Akıncı beylerinin

⁸ Özcan, "Akıncı", *DİA*, s. 249-50.

⁹ Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, s. 240; Özcan, "Akıncı", *DİA*, s. 249.

¹⁰ Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, s. 239.

¹¹ M. Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1997, s. 71.

¹² Mehmed Zeki, "Akıncılar ve Akıncılar", *TOEM*, s. 286-305; Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, s. 139-140.

¹³ Meselâ, Balkan Yarımadası'nın tarihi bakımından önemli sonuçlar meydana getirmiş olan Birinci Kosova Savaşı'nda akıncıların mevcudu 10.000 kadardı. Uzunçarşılı, Oruç Bey ile İdrisî Bitlisi'ye dayanarak on beşinci yüzyıl ortalarında akıncıların sayılarının 40.000 kişiyi bulduğunu ifade ediyor ("Akıncı", *İA*, s. 239). 1559 yılında yapılan bir yoklamada Turahanlı akıncıları 7.000 neferden fazla idi. Kanuni Sultan Süleyman zamanında yapılan Budin ve Avusturya seferlerinde ise yalnızca Mihalli akıncılarının mevcudu 50.000 kişi idi (Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, s. s. 72). Akıncıların mevcudu hakkında farklı sayılar için bk. C. Imber, *Osmanlı İmparatorluğu*, s. 342-343.

oğulları da bey olurdu. Rumeli'deki bu önemli kumandanlık uzun süre Evrenos, Mihal, Turahan ve Malkoç gibi meşhur akıncı ailelerinde kalmış, âdeta babadan oğula geçmiştir. Bu sebeple Rumeli akıncıları Evrenosoğlu, Mihaloğulları, Turahanoğulları ve Malkoçoğlu akıncıları gibi mensup oldukları kumandanın adlarıyla anılırlardı. Bu ailelere mensup olan akıncı kumandanları sancakbeyi veya beylerbeyi gibi idarî görevler de alırlardı. Ayrıca Balkanlar'da faaliyet gösteren Minnetoğulları ve Mecidoğulları gibi akıncı aileleri de vardı, ancak bunlar öncekiler kadar etkili olamamışlardır.

Akıncıların Balkanlar'da on dördüncü yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan bu etkinliği on altıncı yüzyıl sonlarına kadar devam etti. Ancak Osmanlı Devleti'nde fetihler döneminin sona ermesi ve duraklama devrinin başlaması ile kuruluş dönemindeki akınlar görülmez olmuş, akıncıların sayısı da azalmaya başlamıştır. 1595 yılında veziriâzam Koca Sinan Paşa'nın Eflak'da Prens Mihal'e yenilmesi üzerine Tuna'nın kuzeyinde bulunan çok sayıdaki akıncı hayatını kaybetmiş ve bu tarihten sonra akıncı teşkilâtı zayıflamaya başlamıştır. On yedinci yüzyıl başlarından itibaren ise akıncılar artık geri hizmetlerde kullanılmaya başlanmış ve yerlerini sınır kalelerindeki serhad kulları almıştır.¹⁴

Esasen akıncılar, Osmanlı Türkleri'nin Rumeli'ye geçmesinden önce de Anadolu'da Bizans topraklarına yaptıkları akın ve keşif seferleriyle ün yapmışlardı. Nitekim Osman Gazi'nin silâh arkadaşları olan Köse Mihal, Konur Alp, Aykut Alp, Abdurrahman Gazi, Turgut Alp ve Akça Koca gibi gaziler birer akıncı beyi idiler ve bunların yönetiminde gerçekleşmiş olan ilk akınlar 1280'lerden sonra fetih hareketine dönüşmüş ve böylece akıncılar Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da önemli rol oynamışlardı. Ancak akıncılığın asıl önemi ve askerî bir ocak şeklinde teşkilatlanması Osmanlı Türkleri'nin Rumeli'ye geçerek Balkanlar'a doğru ilerlemesi ile başladı. Böylece Ertuğrul Gazi ve oğlu Osman Gazi zamanındaki aşiretlere bağlı ath birlikler daha sonraki dönemlerde akıncı teşkilâtı şekline dönüşmüş ve Rumeli'nin fethinde büyük rol oynamışlardır.¹⁵ Nitekim Balkanlar'daki ilk fetihler ya tecrübeli akıncı komutanlarının idaresindeki akınlar sonucunda, ya da bu akınlarda elde edilen bilgilerden sonra merkezî yönetim tarafından yapılan düzenli büyük seferlerle gerçekleşmiştir.

¹⁴ Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, s. 239-240; Özcan, "Akıncı", *DİA*, s. 250.

¹⁵ Nejat Göyünç, "Kuruluş Devrinde Askerî Teşkilât ve Devşirme Sistemi", *Avrupa'ya İlk Adım*, İstanbul 2001, s. 77.

Akıncıların özellikle Rumeli sınır boylarındaki görevleri, I. Murad devrinde Avrupa'nın ilk daimî ordusu¹⁶ olan Yeniçeri Ocağı'nın kurulmasından sonra da devam etti. Nitekim Türkler'in Rumeli'ye ilk geçişlerinde hazır bulunan Evrenos Bey idaresindeki akıncılar Yenice-i Vardar ve Arnavutluk taraflarında; Mihaloğulları Sofya, Semendire, Plevne ve Tırnova'da; Turahanoğulları Üsküp, Tesalya ve Mora Yarımadası'nda; Malkoçoğulları ise Sofya ve Silistre dolaylarında bulunuyorlardı.¹⁷

Balkanlar'da yaklaşık iki yüz elli yıl kadar etkili olan bu akıncı ailelerinden birincisi **Evrenosoğulları'dır**. Aile bu adı Anadolu'nun kuzey-batısında hüküm süren Karesi emirlerinden Evrenos (Evrenuz) Bey'den almıştır. Bu beyliğin Orhan Bey tarafından hâkimiyet altına alınmasından sonra Osmanlı hizmetine giren Evrenos Bey, Süleyman Paşa'ya bağlı kuvvetlerle Rumeli'ye geçerek burada yapılan fetihlerde önemli rol oynadı ve bu bölgede oluşturulan ilk uçlardan birinin yönetimini akıncı uç beyi sıfatı ile üzerine aldı. Daha sonra Konurhisar ve Burgaz'ı merkez edinerek Keşan ve Dimetoka taraflarına akınlar yapmaya başladı.

Evrenos Bey, Şehzade Süleyman Paşa'nın ölümünden sonra Rumeli'deki birliklerin başına gönderilen Şehzade Murad ile birlikte fetihlere devam etti. Bu sırada Keşan, Malkara ve İpsala'yı ele geçirdi. Edirne'nin fethine de katıldı ve daha sonra İpsala'ya yerleşip Sultan Murad'ın emriyle buradan Batı Trakya'ya geçerek Dimetoka ve Gümülcine'yi Osmanlı topraklarına kattı (1363).¹⁸ Osmanlı yönetiminin Rumeli'de sağ, orta ve sol kanatlar şeklinde üç koldan başlattığı fetih harekâtında sol kanat (Via Egnatia), yani Batı bölgesi kumandanı olan Evrenos Bey 1371 yılında yapılan İkinci Çirmen Savaşı'nın ardından Makedonya'nın fethiyle görevlendirildi ve kısa bir süre içerisinde İskeçe, Kavala, Karaferye, Drama ve Zihne'yi Osmanlı topraklarına kattı. Daha sonra Edirne'deki birliklerle Serez'i ikinci defa fethederek burasını kendisine merkez yaptı ve Makedonya'nın fethine başladı.

Tecrübeli bir savaşçı olan Evrenos Bey, Osmanlılar'ın Balkan devletlerine karşı yaptığı Birinci Kosova Savaşı'nın kazanılmasında önemli rol oynadı. Savaştan

¹⁶ Bk. Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 17.

¹⁷ Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, s. 239; A. Özcan, "Akıncı", *DİA*, s. 249.

¹⁸ Uzunçarşılı, "Evrenos", *İA*, s. 415; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1972 (3. Baskı), I, 562-565; F. Başar, "Evrenosoğulları", *DİA*, s. 539-40.

sonra Vodena ve Çitroz kasabalarını fethetti. Yıldırım Bayezid'in ilk saltanat yıllarında Arnavutluk sınırlarına akınlar yaptı. Daha sonra diğer akıncı beyleriyle birlikte başta Bosna olmak üzere Eflak'a ve Tuna'nın kuzey taraflarına kadar ulaşan akınlarda bulundu. Bayezid'in Eflak seferinde Evrenos Bey de vardı. Padişah, Balkan Yarımadası coğrafyasını çok iyi bilen Evrenos Bey'in tecrübesinden Niğbolu Savaşı'nda da yararlandı. O, Balkan tarihi bakımından önemli sonuçları olan bu savaştan sonra Bayezid'in ağırlık verdiği İstanbul muhasarası esnasında Bizans'a batıdan gelecek bir yardımı önlemek için Yakup Paşa ile birlikte Mora ve çevresinde akınlarda bulunarak Tesalya ovasındaki bazı yerleşim yerlerini aldı.¹⁹ Ankara Savaşı sırasında ise Amasya sancakbeyi Çelebi Mehmed'in yanında yer almıştı.

Evrenos Bey'in ölümünden²⁰ sonra oğulları Ali ve İsa beyler ile onların soyundan gelenler yıllarca Evrenosoğulları Akıncıları adıyla Osmanlılar'ın Rumeli'deki akıncı beyleri olarak görev yaptılar. Nitekim Ergiri sancağı ile Arnavut-ili uç beyliği görevini yürüten Evrenosoğulları'nı daha sonra bu bölgede yapılan akın hareketlerinde, Macaristan ve Erdel'e (Transilvanya) yapılan akınlarda, Belgrat kuşatmasında, Eflak ve Boğdan (Moldavya) seferlerinde de görüyoruz.²¹

Rumeli'de faaliyet gösteren akıncı ailelerinden ikincisi **Mihaloğulları**'dır. Sülâle adını Osman Bey'in silâh arkadaşlarından Harmanakaya Rum beyi Köse Mihal'den almıştır. Onun torunu Gazi Mihal Bey Çelebi Mehmed (1413-1421) ve II. Murad (1421-1451) dönemlerinde Rumeli'deki askerî faaliyetlerde başarılı olmuş ve özellikle Bulgaristan'ın fethinde büyük yararlılık göstermiş bir akıncı

¹⁹ Tesalya ve Mora Yarımadası'nın Osmanlı hâkimiyeti altına alınması hakkında bk. Melek Delilbaşı, "Selânik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması", *Bellekten*, LI/199 (1987), s. 75-101; Levent Kayapınar, "Yunanistan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)", *Türkler*, IX (Ankara 2002), s. 187-195.

²⁰ Evrenos Bey 1417 yılında, ilerlemiş bir yaşta Yenice-i Vardar'da vefat etmiş ve orada yaptırmış olduğu türbeye defnedilmiştir. Türbe kitabesine göre "melikü'l-guzât ve'l-mücâhidîn" lakabını taşımaktaydı. Kitabe hakkında bk. Vasilis Demetriades, "The Tomb of Ghazi Evrenos Bey and its inscription", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 39 (1973), s. 403-419; H. Çetin Arslan, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkılar (1300-1451)*, Ankara 2001, s. 89-94.

²¹ Arnavutluk'ta Osmanlı hâkimiyetinin yayılması hakkında bk. Halil İnalçık, "Arnavutluk'ta Osmanlı Hâkimiyetinin Yerleşmesi ve İskender Bey İsyanının Menşei", *Fâtih ve İstanbul*, I/2 (İstanbul 1953), s. 152-175; Bilgehan Pamuk, "Güney Arnavutluk'ta Osmanlı Hâkimiyeti", *Türkler*, IX, 196-205. Eflak ve Boğdan için bk. Vioral Panaite, "Osmanlı Hâkimiyetinin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV. ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", (çev. N. Elibol), *Türkler*, IX, 206-218.

beyi idi. Onun Mehmed, Yahşi, Aziz, Hızır ve Yusuf adlarındaki oğulları da akıncı beyi olmuşlardı. Bunlardan Plevne'ye yerleşmiş olan Mehmed Bey, Musa Çelebi (1410-1413) zamanında ona tâbi olmuş ve Rumeli beylerbeyliği yapmıştır. Bu sebeple Musa Çelebi'nin öldürülmesinin ardından Çelebi Sultan Mehmed tarafından kısa bir süre Tokat Kalesi'nde tutuklanmışsa da sonra serbest bırakılmıştır. Ancak 1416 yılında meydana gelen Şeyh Bedreddin Simâvî isyanı sırasında şeyhin tarafını tutması dolayısıyla tekrar Tokat'ta hapse atılan Mihaloğlu Mehmed Bey, II. Murad zamanında padişaha karşı yapılan Mustafa Çelebi (Düzmece Mustafa) isyanında Rumeli beylerini Murad tarafına çekmesi için serbest bırakıldığı gibi tekrar Rumeli beylerbeyliğine getirilmiştir. Nitekim Ulubat Köprüsü önünde Mihaloğlu Mehmed Bey'in telkinleri sonunda akıncı beyleri II. Murad'ın safına geçmiş, böylece padişah tahtını koruyabilmiştir. O, 1422'de meydana gelen Küçük Mustafa (Şehzade Mustafa) isyanının bastırılmasında da rol oynamıştır.

Gazi Mihal Bey'in diğer oğlu Hızır Bey de Mihaloğulları arasında büyük şöhrete kavuşmuştu. Kardeşi Mehmed Bey gibi Plevne'de yerleşmiş olan Hızır Bey burada, kendisi gibi akıncı beyi olan Abdullah, Bâli, İskender, Ali ve Firuz isimlerindeki oğulları ve torunları ile uzun süre yaşamış, Şehzade Mustafa'nın isyanında oğlu Gazi Firuz Bey ile Eflak sınırını ve Silistre Kalesi'ni muhafaza etmiştir. Firuz Bey daha sonra Tırnova'ya yerleşmiş ve burada Mihaloğulları'nın yeni bir kolunu kurmuştur.

Mihaloğulları soyundan gelen akıncı beylerinin İstanbul kuşatmalarına katıldıkları ve fetihten sonra da önemli hizmetler yaptıkları bilinmektedir.²² Gazi Ali Bey, 1462 yılında yapılan Eflak seferinde oldukça başarılı olmuş, onun akıncılardaki kahramanlıkları bu sefere katılmış olan Sûzî Çelebi'nin *Gazavatnâme* adlı eserinde anlatılmıştır.²³ Daha sonra kardeşleriyle birlikte Anadolu'da görevlendirilen Ali Bey, Otlukbeli Savaşı'ndan sonra tekrar Rumeli'ye dönerek Macaristan ve Arnavutluk üzerine akıncılar yapmış, onun zamanında Osmanlı akıncıları en uç noktalara kadar ulaşmıştır. II. Bayezid döneminin ilk yıllarında da akıncı-

²² Bk. Mahmut R. Gazimihal, "İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine Ait Bir Vakıf Defterine Göre Harmanakaya Malikânesi", *Vakıflar Dergisi*, IV (1958), s. 125-138.

²³ Bu eser hakkında bk. Ağâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1956.

rını sürdüren Gazi Ali Bey, 1500'de Plevne'de vefat etmiş ve burada yaptırdığı mescidin yanında bulunan türbeye gömülmüştür.²⁴

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Balkanlar'da hizmeti görülen akıncı ailelerinden birisi de **Turahanoğulları** idi. Ailenin atası Üsküb ve Bosna'nın bir kısmını fetheden ve Manisa'dan Rumeli'ye geçtiği bilinen Paşa Yiğit Bey'dir. O, bir Osmanlı uç beyi olarak Sırbistan'ı idare etmiş ve takriben 1413 yılı civarında Üsküb'de vefat etmiştir. Türbesi bu şehirde bulunmaktadır. Osmanlı tarihlerinde "Üsküb Fâtihî" olarak anılır. Onun İshak ve Turahan isimlerinde iki oğlu ile onların oğulları da Üsküb ve Bosna'da sancakbeyliği yapmışlardır. Bunlardan bilhassa Turahan Bey, göstermiş olduğu üstün başarılarla Türk akıncılık tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple bu aileye mensup akıncılar önceleri Paşayığitoğulları adıyla bilinirken daha sonra onun ismine nispetle Turahanoğulları olarak anılmaya başlamıştır.

Çelebi Mehmed devrinde Tesalya sancakbeyi olan Turahan Bey, diğer akıncı beyleri gibi, önce, II. Murad tahta çıktığı zaman Edirne'de hükümdarlığını ilân etmiş olan Mustafa Çelebi'yi (Düzmece Mustafa) desteklemiş, daha sonra padişaha tâbi olmuştur. Bu sırada II. Murad'ın emri ile Evrenosoğlu beyleriyle birlikte Selânik kuşatmasına da katılan Turahan Bey bu şehrin Venedikliler'e tesliminden sonra Mora akıncılarına devam ederek yarımadanın ortalarına kadar ilerledi. Bu sırada Arnavutluk'ta yapılan savaşlarda başarılı olan Turahan Bey İkinci Kosova Savaşı'na da katıldı. Fatih'in İstanbul kuşatması sırasında Mora'dan gelebilecek bir yardımı önlemek için kalabalık bir ordu ile bu bölgeye gönderildi. İlerlemiş bir yaşta olduğu sırada vefat etti. Türbesi Yenişehir-i Fener (Larissa)'dedir. Turahan Bey'in oğulları da Mora'da akıncı beyi olarak görev yapmış ve Arnavutluk bölgesine yapılan akıncılara katılmışlardır.²⁵

Balkan tarihinde rol oynayan akıncı ailelerinin sonuncusu **Malkoçoğulları**'dır. Ailenin bilinen ilk ferdi, Yıldırım Bayezid devrinde Sivas'ta kale muhafızı olan

²⁴ Mihaloğulları hakkında geniş bilgi için bk. Yaşar Gökçek, *Köseihal-oğulları*, Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, İstanbul 1950; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 570-573; M. Tayyib Gökbilgin, "Mihal-oğulları", *İA*, VIII, 285-292; Yordan Trifonov, "Tarih ve Söylentilerde Mihalbeyoğulları", (çev. Türker Acaroğlu), *Bellekten*, LX/229 (1996), Ankara 1997, s. 801-818; F. Başar, "Mihaloğulları", *DİA*, 29 (Ankara 2004), s. 24-25.

²⁵ Turahanoğulları hakkında bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 576-579; F. Babinger, "Turahan Bey", *İA*, XII/2, 104-106.

Malkoç Mustafa Bey'dir²⁶. Onun soyundan gelenler Rumeli'de bilhassa Silistre ve çevresinde akıncı beyi olarak faaliyet göstermişlerdir. Bu aileden Bâli Bey, İstanbul'un fethinde de hizmet etmiş; Arnavutluk, Dalmaçya ve Eflak'a düzenlediği akınlarda önemli başarılar kazanmış, Semendire (1478) ve Silistre (1486) sancakbeyi olmuş, Boğdan'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesinde önemli rol oynamıştır. Daha sonra Lehistan'a akıncılar yapan Bâli Bey "Varşova Fatih" olarak ün kazanmış, muhtemelen 1510 yılında vefat etmiştir. Onun oğulları da akıncı olmuş, Sofya ve Silistre'de sancakbeyliği yapmışlardır.

Malkoç Mustafa Bey'in diğer oğlu Yahya Paşa da Fatih ve II. Bayezid dönemlerinde Rumeli'de akıncı olarak sancakbeyliği ve beylerbeylik görevlerinde bulunmuştur. Fatih döneminde Bosna beylerbeyi olan Yahya Paşa II. Bayezid döneminde iki defa Rumeli ve daha sonra tekrar Bosna beylerbeyi olmuş, ardından Anadolu beylerbeyi ve üçüncü defa Rumeli beylerbeyi ve sonra vezir olarak görev yapmıştır. Ölümünden sonra Koca Bâli Paşa ve Gazi Ahmed Bey isimlerindeki oğulları da Rumeli'nin çeşitli yerlerinde sancakbeyi ve beylerbeyi olarak görev yapmışlardır.²⁷ Akıncı ailelerinin Balkanlar'da on dördüncü yüzyıl sonlarından itibaren yaklaşık iki yüz elli yıl kadar devam eden bu askerî, idarî ve siyasi faaliyetlerine genel olarak baktığımızda aşağıdaki sonuçlara ulaşabiliriz.

İlk olarak, Evrenosoğulları, Mihaloğulları, Turahanoğulları ve Malkoçoğulları gibi akıncı ailelerine mensup uç beylerinin Balkanlar'ın askerî tarihinde çok önemli rol oynadıklarını belirtmemiz gerekir. Sınırlarda her an mücadeleye hazır daimî savaşı birlik olan akıncılar, bu askerî görevleri yanında, kendileri gibi akıncı olan komutanlarının emri altında uc bölgelerinin güvenliğinin sağlanmasında da etkili olmuşlardır. Akıncı ailelerine mensup uç beyleri emri altındaki akıncı süvarileriyle sınırları korudukları gibi yapmış oldukları akın hareketleriyle önce sınır ötesindeki beşerî ve ekonomik kaynakları yok etmeye çalışmışlar, yine bu akınlar sonucunda birçok bölgeyi ele geçirmişler ve büyük fetihlere zemin hazırlamış, böylece Türkler'in Avrupa'da en uç noktalara ulaşmasını sağlamışlardır. Akıncılar Balkanlar'da meydana gelen Çirmen, Birinci Kosova, Niğbolu, Varna ve İkinci Kosova savaşları gibi büyük meydan muharebelerinde de gerek öncü birlik ve gerekse asıl orduda yer alarak bu muharebelerin kazanılma-

²⁶ Colin Imber, Malkoçoğlu adının Slavca Markoviç'in Türkleştirilmiş şekline benzemekte olduğunu söyleyerek bu ailenin Makedon bir akıncı beyi olan ve 1371 Meriç Muharebesi'nde ölen Vlkaşin'in oğlu Marko'nun neslinden gelmiş olabileceğini ifade etmiştir. Bk. *Osmanlı İmparatorluğu*, s. 245.

²⁷ Malkoçoğulları hakkında bk. F. Başar, "Malkoçoğulları", *DİA*, 27 (Ankara 2003), s. 537-538.

sında etkili olmuşlardır. Hatta bazen Rumeli'ye yapılacak sefer için padişahlar akıncı beylerinin görüşlerine müracaat ederek onların fikirlerine göre savaş stratejilerini belirliyorlardı. Meselâ Birinci Kosova Savaşı öncesinde toplanan harp meclisinde Evrenos Bey'in tavsiyesiyle iyi bir yer tutmak maksadıyla ileri gidilmesine ve ilk saldırının müttefikler tarafından yapılmasına karar verilmiş; Sultan I. Murad düşmanla karşılaşınca hemen hücum etmek istemiş ise de; ordunun sağ kolunda bulunan Gazi Evrenos Bey, günün sıcak ve askerinin yorgun olması sebebiyle muharebenin ertesi güne bırakılmasını arz etmiş ve padişah da bunu kabul etmişti²⁸. Yine bu muharebe sırasında ordunun savaş düzeni de Evrenos Bey'in tavsiyesi doğrultusunda olmuş ve sağ ve sol kanatların önünde birer okçu yerleştirilmişti. Evrenos Bey'in uyguladığı bu taktik savaşın başarı ile sonuçlanmasında etkili olmuştur.²⁹

Akıncı ailelerine mensup Türk beylerinin Balkanlar'ın siyasî ve idarî tarihinde de önemli rol oynadıklarını görüyoruz. Akıncı beyleri yalnızca sınırları koruyan ve sınır ötesine akınlar yapan bir komutan olarak kalmamış, aynı zamanda merkezî yönetim tarafından kendilerine sancakbeylik, beylerbeylik gibi görevler verilmiş ve böylece Osmanlılar'ın Balkanlar'daki temsilcileri olmuşlardır. Bu özellikleri ile akıncılar bilhassa on dördüncü yüzyılın sonlarından itibaren iki yüz elli yıl kadar Balkanlar'daki sancakların büyük bir kısmının idaresini ellerinde bulundurmışlar ve bu topraklarda Osmanlı yönetim anlayışının uygulayıcıları olmuşlardır.

Osmanlılar'ın kuruluş dönemindeki fetihlerinin en önemli özelliği, yeni fethedilen bölgelere askerî sınır bölgeleri, yani "uç bölgeleri" kurulması idi. Bu uç bölgelerinde daha çok akıncı beyleri faaliyette bulunuyorlardı. Osmanlılar'ın Gelibolu ve Bolayır ile başlayan ilk uç bölgeleri daha sonra fetih hareketlerine paralel olarak batıya doğru ilerlemiş ve Edirne ve Üsküp gibi merkezler birer uç bölgesi haline gelmişlerdi. Osmanlı Türkleri'nin Balkanlar'ı fetih siyasetinde yeni bir askerî hareketin hazırlığı ve plânı hep bu uç bölgelerde yapılır ve fetihler batıya doğru ilerledikçe sınır boylarında yeni uç bölgeleri meydana getirilirdi.³⁰ Bu uç bölgelerinin idaresi akıncı beylerine verilirdi.

²⁸ Bk. Yusuf Halaçoğlu, "Kosova Savaşı", *I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu*. 26 Nisan 1989, *Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 1992, s. 31.

²⁹ Neşri, *Kitab-ı Cihan-nüma*, (nşr. F.R. Unat - M. A. Köymen), Ankara, 1987(2. baskı), I, 294-295.

³⁰ İlhan Şahin, "Osmanlılar'ın Balkanlar'ı İskân Politikası", *Avrupa'ya İlk Adım Uluslararası Sempozyum*, 01 Kasım 1999, *Gelibolu*, İstanbul 2001, s. 66-67.

Akıncı beyleri zaman zaman Osmanlı Devleti'nin Batı devletleri ile olan diplomatik ilişkilerinde de söz sahibi olmuşlardır. Meselâ, Ankara Savaşı'ndan sonra Rumeli'ye geçen Süleyman Çelebi'nin Bizans İmparatorluğu ve Venedikliler ile 1403 yılı Şubat ayında Gelibolu'da yaptığı barış görüşmelerinde Evrenos Gazi de hazır bulunmuştu³¹. Yine aynı dönemde, 1409 yılında Venedik ile yapılan barış görüşmelerini Evrenosoğlu Barak Bey yürütmüştür.³²

Akıncılar gerek Balkanlar'da ve gerekse Anadolu'da siyasi güç ve yetkiye de sahip idiler ve onların bu nüfuzları zaman zaman Osmanlı şehzadeleri üzerinde etkili olmuştur. Bilhassa Ankara Savaşı sonrasında yaşanan Fetret Devri'nde saltanat için birbirleriyle mücadele eden şehzadeler daima akıncıların desteğini almaya çalışmışlar ve ancak onların yardımını elde ettikleri zaman başarıya ulaşabilmişlerdir. Nitekim Evrenos Bey, Bayezid'in ölümünden sonra oğulları arasında çıkan saltanat mücadelesinde önce Edirne'ye hâkim olan Süleyman Çelebi'yi desteklemesine rağmen onun Bizans İmparatoru II. Manuel ile yaptığı Gelibolu Antlaşması sonunda bazı yerleri Bizanslılar'a terk etmesine sert bir şekilde karşı çıkmıştı. O, Süleyman Çelebi'nin ölümünden sonra ise Musa Çelebi'nin yaptığı çağırışı hastalığını ve yaşlılığını ileri sürerek kabul etmemiş, daha sonra Mehmed Çelebi'ye yardım ederek tahtı ele geçirmesinde etkili olmuştu.³³ Onun oğlu Ali Bey de, Ankara Savaşı'ndan sonra babasının isteği üzerine önce Musa Çelebi'nin hizmetine girmiş, ancak daha sonra babasının tavsiyesi doğrultusunda Mehmed Çelebi ile de irtibata geçerek Mihaloğlu Yahşi Bey ile birlikte onun tarafına geçmiş ve hükümdar olmasında etkili olmuştur. Aynı şekilde Turahan Bey de önce, II. Murad tahta çıktığı zaman Rumeli'de saltanat iddiasında bulunan Mustafa Çelebi'yi desteklemiş, daha sonra ise o da II. Murad'a tâbi olmuş ve böylece padişahın merkezî otoriteyi sağlamasına yardımcı olmuştur.

Akıncıların devlete ve merkezî yönetime olan bağlılıkları devletin devamlılığında da etkili olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti, Ankara Savaşı sonrasında şehzadeler arasında meydana gelen saltanat mücadeleleri dolayısıyla parçalanma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı sırada Balkanlar'daki bu bağlılık sayesinde ayakta kalmayı başarmıştır. Zira bu sırada akıncı beyleri şehzadelere tâbi olmasa idiler,

³¹ Bu antlaşma hakkında bk. G.T. Dennis, "1403 Tarihli Bizans-Türk Antlaşması.", çev. Melek Delilbaşı, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXIX/1-4 (1971), s. 153-166.

³² C. Imber, *Osmanlı İmparatorluğu*, s. 246.

³³ Bk. Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-nüma*, (nşr. F.R. Unat - M. A. Köymen), Ankara, 1987 (2. baskı), II, 503 vd.

Anadolu'da olduğu gibi Rumeli'de de parçalanma olur ve devletin tekrar bir bayrak altında toplanması mümkün olmazdı.

Akıncılar, Balkan Yarımadası'nın kolonizasyonunda da etkili olmuşlardır. Osmanlılar Rumeli adını verdikleri bu topraklara, fetihlere paralel bir şekilde Anadolu'dan aileler naklederek yerleştiriyor, böylece bölgenin iskânını da sağlıyorlardı. Osmanlılar'ın en batıdaki bu uç bölgelerine Türkler'in yerleştirilmesi fetihlerde olduğu gibi belli plân doğrultusunda yapılıyor, böylece ele geçirilen şehir ve kasabalar kısa bir zaman içerisinde şenlendirilmiş oluyordu.³⁴ Bu iskân sırasında akıncı beyleri de görev alıyor, idarecisi oldukları sancakların imar ve iskânını sağlıyorlardı. Akıncılar arasında Rumeli'de hizmet etmek için "il" ve "boy" halinde karşı yakaya geçerek yerleşenlerin sayısı oldukça fazla idi. Bunlar bağlı oldukları akıncı beyleri ile birlikte hareket ediyor, onlara ayrılan bölgelere yerleşiyorlardı.³⁵ Nitekim Rumeli'ye yapılan iskânlar neticesinde kurulan yeni yerleşim yerleri arasında, akıncı ailelerinin adlarını taşıyan mahalle ve köy isimlerinin olduğunu görüyoruz.³⁶

Osmanlılar'ın Rumeli'deki akınlarında ve fetih harekâtında büyük yararlıklar gösteren Evrenosoğulları, özellikle Yenice-i Vardar'da yerleşerek burayı kendilerine merkez yapmış ve bu bölgenin iskânında rol oynamışlardı. Selânik yakınlarında bulunan bu küçük kasabanın merkezi olduğu bölgeye Osmanlı fethinden sonra kalabalık Türkmen grupları iskân edilmiş ve burası Evrenosoğulları döneminde önemli bir askerî ve kültürel gelişmeye sahne olmuştur. Nitekim 1668 yılı baharında Yenice-i Vardar'ı ziyaret eden Evliya Çelebi, burasının Evrenosoğulları sayesinde oldukça zengin ve gelişmiş bir yer haline geldiğini belirtmektedir.³⁷

Akıncı beyleri zamanla timar sahibi de olmuşlardır. Osmanlı hükümdarları, Büyük Selçuklu Devleti ve Türkiye Selçukluları zamanında olduğu gibi Rumeli'de fethedilen toprağın önemli bir kısmını uygun gördükleri kimselere taksim ediyordu. Bu toprak dağıtımında arazi önce uç beylerine, yani toprağın fâtihterine temlik ediliyordu. Meselâ Sultan Murad Evrenos Bey'e Gümülcine, Serez, Ma-

³⁴ Rumeli'nin iskânı için bk. Münir Aktepe, "XIV ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", *Türkiyat Mecmuası*, X (İstanbul 1953), s. 299-305.

³⁵ Bk. Halime Doğru, "Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Siyaseti", *Türkler*, IX, 167.

³⁶ Bk. Havva Selçuk, "Rumeli'ye Yapılan İskânlar Neticesinde Kurulan Yeni Yerleşim Yerleri (1432-1481)", *Türkler*, IX, 179.

³⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, İstanbul 1330, VIII, 175-176; IX, 47. (*Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, haz. Mümin Çevik, İstanbul 1985, VIII, 94-101).

nastır ve çevresini vermiş, Bayezid ise Mihaloğulları'na Plevne ve Niğbolu çevresini hediye etmişti.³⁸ Nitekim çeşitli sancaklara ait Tahrir Defterleri ve bunlar üzerinde yapılan çalışmalar da akıncıların Balkanlar'da toprak sahibi olarak ne kadar etkili olduklarını göstermektedir. Meselâ Halil İnalçık'ın bilim dünyasına tanıtmış olduğu Arvanid (Arnavud-ili) sancağına ait H. 835 (M. 1431-1432) tarihli Tahrir Defteri'nde akıncı isimlerine rastlanıldığı gibi³⁹ Tırhala sancağına ait Hicrî 859 (M. 1455) tarihli Tahrir Defteri⁴⁰ ise on beşinci yüzyıl ortalarında bu sancak yöneticilerinin Evrenosoğulları ile Turahanoğulları ailelerine mensup uç beyleri olduklarını, bunların timarlarını ve ayrıca diğer timar sahiplerinin birçoğunun da bu bölgeye adı geçen akıncı beyleriyle geldiklerini göstermektedir.

Akıncı ailelerine mensup uç beyleri, Osmanlı hükümdarlarının Balkanlar'da uyguladıkları yönetim anlayışının da temsilcisi idiler. Osmanlılar Balkanlar'da kalıcı olmak için yerli halka karşı hak ve adaleti gözeterek Osmanlı kaynaklarında "istimâlet" olarak adlandırılan hoşgörü ve koruma politikası uygulamışlardır. Bu yönetim anlayışında Osmanlılar, İslâm'ın gayr-i Müslümlere tanıdığı zımmî hukuku en geniş anlamda uygulamışlardı. Yani onları cizye ödemenin dışında Müslüman tebaadan ayrı tutmuyor; din ve ırk ayrımı yapmıyor, itaat ettikleri sürece canlarını ve mallarını korumayı Tanrı'nın bir emri ve devletin başlıca görevi biliyorlardı. Nitekim Osmanlılar'ın gerek Anadolu'da ve gerekse Balkanlar'da uyguladıkları bu uzlaşmacı ve hoşgörü siyaseti, devletin Müslüman ve gayr-i Müslim tebayı korumayı ödev bilmesi, bu coğrafyada Osmanlı egemenliğinin hızla yayılmasını sağlayan faktörlerin başında gelmiştir.⁴¹

Türkler'in bu hoşgörü siyasetinin uygulanmasında, Balkanlar'da merkezî yönetimin temsilcilerinden olan akıncı uç beyleri de görev almışlardı. Osmanlı hükümdarı I. Murad'ın Gazi Evrenos Bey'e gönderdiği 761 (1361) tarihli bir emri şerif suretinde yer alan bilgiler bu anlayışı çok açık bir şekilde ifade etmektedir.

"Yedi yüz altmış birinci senesinde Hacı Evrenos Beğ'e irsâl eylediği emri şerîfin sûretidir. Zikr olunur: Karındaşım Emîr Gâzi Süleyman Karındaşım Gâzi Süleyman didüğü Sultân Orhan'ın oğlu -ki ibtidâ Gelibolu Boğazı'nda sallar ile

³⁸ Mücteba İlgürel, "14. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Siyasî Durumu", s. 20.

³⁹ Bu defter hakkında bk. *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Metni Bir Giriş ile Neşreden Halil İnalçık, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1954, 2. Baskı: Ankara 1987.

⁴⁰ Bu defterin neşri için bk. *Hicrî 859 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Tırhala*, I-II, Metni Bir Giriş ile Neşredenler: Melek Delilbaşı - Muzaffer Arıkan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

⁴¹ Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", s. 16. İstimâlet hakkında ayrıca bk. Mücteba İlgürel, "İstimâlet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt 23 (İstanbul 2001), s. 362-363.

Rumeli cânibine geçüp Gelibolu, Ferecik ve Hayrabolu'yu feth eden Gâzi Süleyman Paşa'dır- ile Rumeli'ne geçüp vilâyetler feth eden cenâb-ı emâret-me'âb, eyâlet-nisâb iftihârü'l-ümerâi'l-kirâm, melikü'l-vülât ve'l-mücâhidîn, kahirü'l-kefere ve'l-müşrikîn, Gâzi ve Hacı Evrenos Beğ dâme-ikbâlühû kendü kılıcın ile feth eylediğün kal'a-i Gümülcine'den Siros ve Biriştine ve Çorlu'ya varınca bir sancak yer i'tibariyle on kere yüz bin akça ile verdim. Ve ol vilâyetde âmme-i guzât-ı mucâhidîne emîrü'l-mü'minîn nasb eyledim. Ve buyurdum ki, kemâkân mutasarrıf olasın. Amma sakın sana Rûm eyâleti kendü kılıcım ile feth eyledim deyü gurûr gelmesin. Bunu bil ki, ol yerler Hakk Te'âlâ hazretlerindedir. Andan sonra Resûl'ünündür. Ve Allahü te'âlâ emrile Resûl'ünden sonra halîfesindedir. Eğruluk ve iyilik eyledin. Biz de senin iyiliğün, doğruluğün mukabelesinde sana inâyet edüp, bu üç tarîk ile ta'zîm, tekrîm eyledik. Evvel bu ki, sana emîrü'l-mü'minîn hitâbiyle hitâb eyledik. İkinci, hil'at-ı fâhire, üçüncü tabl ü alem ve Resûl-i Ekrem hazretlerinin tuğ-ı pür-fürûğün gönderdim. Bunlar üzerine hiç ihsân olmaz. Sen de bu ni'metlere şükran üzere olup, Allahü Te'âlâ hazretlerinin ve Resûl'ünün buyruğundan taşra olma. Bunu da bil ki, bir vilâyete beğ olmak, iki kefelü bir terâzidir. Bir kefesi cennet ve bir kefesi cehennemdir. Ve neylersen eyle şunlardan olagörün onların gözleri uyursa kalbleri uyanık olur. Cümlelerin ser-çeşmesi adâletdir. Anı ide-görki, Peygamber Hazreti ânın bir günün altmış yıl ibâdetden sayılmışdır. Ve bunu da bil ki, Rumeli vilâyetleri uzak yerlerdir. Anların tedbîr ve tedârîki ve siyâseti emrinde elbetde seyf ü kalem ehlinden niçe kimesneye muhtâc olursun ve sakınasın. Hiç halkı mal sevmekden özge azduru-cu olmaz...

Bunu da bil ki, etrâf vilâyetlerde koduğün vekîllerin eyü kimesneler olurlar ise, re'âyânın dahi hâli eyü olur. Ve beğler ve vekîlleri re'âyâya çırâğlar gibidir. Her kimin ki çırâğı dinlenür. Hâli yaman olur. Ve her birine ısmarla ki, eli altında olan müslümanları karındaş gibi bilüb, sâir re'âyâyı rıfkile dutsunlar. Zulm ve ta'addî üzerine olmasınlar. Yarın kıyâmet gününde defter-i amelleri gökden kar gibi yağduğı günü ansunlar. Ve halkın fukarâsun gözetsünler. Anlara kifâyet mikdârı zahîrelerin virsünler. Fukara Hak teâlâ'nın sevgili kullarıdır, fakîrlik belâsına sabr idüb, elinde dünyası çok olanların dünyasına nazar etmezler. Kendü hâllerine şâkirlerdür..."⁴²

⁴² Bk. Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-beyân fi Kavânîn-i Âl-i Osmân*, haz. Sevim İlgiürel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 205-207. Sultan I. Murad'ın Gazi Evrenos Bey'e gönderdiği bu emr-i şerif hakkında ayrıca bk. Ziya Hanhan, "Murad Hüdavendigâr'ın Gazi Evrenos Bey'e Hak ve Adalet Öğüdü", *Tarih Konuşuyor*, VII/37 (1967), s. 3039-3042; Vahid Çabuk, "Sul-

Bu emr-i şerif incelendiğinde Sultan I. Murad'ın Evrenos Bey tarafından fethedilen Gümölcine'den Serez, Priştine ve Çorlu'ya kadar olan yerleri bir milyon akçelik sancak ittihaz edip kendisine verdiğini ve onu bu bölgedeki gazilerin emiri olarak tanıdığını, bütün reaya hoşgörü ve adalet ile yaklaşmasını istediği görülmektedir. Osmanlılar'ın bu hoşgörü siyaseti sonucunda Balkanlar'da pek çok yer zorluk çıkarmadan Türk hâkimiyetini kabul etmiştir. Meselâ, Selânik'in fethinden sonra Yanya halkı, savaş açmadan önce Sultan II. Murad'ın aman dileme çağrısına uymuşlar ve barış yoluyla Osmanlı egemenliğini kabul etmişlerdi.⁴³

Akıncılar hâkim oldukları bölgelerdeki şehir ve kasabalarda dinî ve sivil mimarî eserler inşa ettirerek bunların faaliyetlerini sürdürebilmeleri için vakıflar kurmuşlar, böylece Balkan şehirlerinin gelişmesine de katkıda bulunmuşlardır. Bugün Balkan şehirlerini süsleyen yapıların büyük bir kısmı Osmanlı döneminden kalmıştır. Meselâ "Evrenos Bey Yöresi" olarak anılan Yenice-i Vardar'da Gazi Evrenos ve Gazi Ahmed beylerin türbeleri ile onların yaptırmış oldukları Büyük Cami, Asker Camii, Evrenos Hamamı ve Saat Kulesi günümüze kadar gelmiştir.

Mihaloğulları Anadolu'da Harmankaya, Gölpazarı, Bursa ve Amasya'da; Rume- li'de ise Vize, Edirne, İhtiman, Plevne ve Tırnova'da birçok cami, zâviye, medrese, çeşme ve köprü gibi mimari eserler yaptırmışlar, bunlara bağlı vakıflar kurmuşlardır. Bu aileden Gazi Mihal Bey Edirne'ne bir cami ile iki köprü; Firuz Bey Tırnova'da bir cami; Gazi Ali Bey ise Plevne'de cami, türbe, medrese, mektep, tekke, çeşme ve saray, Niğbolu'da cami ve Vidin'de hamam yaptırmıştır. Bugün Balkanlar'da ayakta kalmayı başarmış olan Osmanlı eserlerinden bir kısmı Mihaloğulları akıncı ailesine aittir. Turahanoğulları'ndan İsa Bey'in Üsküb'de su kemerleri, cami, han, medrese, hamam; Bosnasaray'ında Hünkâr Camii, 2 han, hamam, köprü, kervansaray, sebül, tekke; Yenipazar ve Vardar Yenicesi'nde cami yaptırdığı bilinmektedir. Bu ailenin en ünlü beyi Turhan Bey ise Yenişehir-i Fener'de bir cami ve birçok hayır kurumu, ayrıca Malkara'da mescid, medrese ve tekke ile Tırhala'da cami yaptırmıştır.

Malkoçoğulları'ndan Bâli Bey'in Saraybosna'da bir mescid, Yahya Paş'nın ise Filibe, Tatarpazarcığı ve Sofya'da birçok mimarî eser, Lofça'da hamam, Saraybosna'da cami ve Üsküb'de kendi adını taşıyan mahallede bir külliye inşa ettir-

tan Murad'ın Gazi Evrenos Bey'e Gönderdiği Yönetimle İlgili Bir Emr-i Şerif ve Bunun Düşündürdükleri", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 63 (Mart 1992), s. 34-40.

⁴³ Melek Delilbaşı, "Selânik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması", s. 84-90.

diği ve vakıflar kurduğu bilinmektedir. Görüldüğü gibi akıncılar hâkim oldukları bölgelerdeki şehir ve kasabalarda bânîlik de yapmışlar, sahip oldukları ekonomik güç ölçüsünde dinî ve sivil mimarî eserler inşa ettirerek bunların faaliyetlerini sürdürebilmeleri için vakıflar kurmuşlardır. Türk akıncı beylerinin Edirne, Filibe, İhtiman, Plevne, Tırnova, Niğbolu, Üsküb, Saraybosna, Vidin, Yenişehir-i Fener, Tırhala, Yenice-i Vardar ve Tatarpazarcığı gibi şehirlerde yaptırmış oldukları yol, köprü, han, hamam, cami, mescid, çeşme ve su kemeri gibi yapıların bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır. Daha çok akıncıların üs merkezlerinde inşa edilmiş olan dinî, sosyal ve ticarî amaçlı bu yapılar asırlarca Balkanlar'da yaşayan Müslim, gayr-i Müslim herkese yıllarca hizmet ettiği gibi akıncı beyleri bu faaliyetleri ile Balkanlar'daki şehir dokusunun ana karakterinin belirlenmesinde de etkili olmuşlardır.⁴⁴

Akıncılâr Balkanlar'ın folklor ve edebiyatına da etki etmişlerdir. Akıncı yiğitleri Rumeli türkülerine konu olmuş, onların kahramanlıkları destan ve şiirlerle Türk insanının hafızalarında yıllarca canlı tutulmuştur. Sonuç olarak, ifade etmeğe çalıştığımız bütün bu özellikleri ile Evrenosoğulları, Mihaloğulları, Turahanoğulları ve Malkoçoğulları gibi Türk akıncı aileleri Balkan Yarımadası'nın fethi ve bu coğrafyada Türk hâkimiyetinin sağlanmasının yanı sıra bu bölgeye İslâm-Türk kültürünün taşınması ve yaşanmasında önemli rol oynamışlardır. Bu sebeple, Balkanlar'ın tarih ve medeniyetini tam olarak anlayabilmemiz için Osmanlı akıncılarının bu bölgedeki faaliyetlerini göz ardı etmememiz gerekmektedir.

⁴⁴ Osmanlı akıncı ailelerinin Balkanlar'da yapmış oldukları imar faaliyetleri ve bunların erken dönem Osmanlı mimarisindeki yeri hakkında geniş bilgi için bk. H. Çetin Arslan, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1451)*, Ankara 2001.